

Уставно-правни положај Војске Југославије

Професор др *Првослав Лукић*

Правни положај Војске Југославије, као веома значајан чинилац (субјекат) одбране земље, у основи (у начелу) уређен је Уставом СРЈ. Уставом су, наиме, утврђена начелна опредељења о: саставу Војске Југославије; командовању Војском; постављењима, унапређењима и разрешењима у Војсци и војним правосудним органима; извршавању војне обавезе грађана и установљавању војних правосудних органа.

Полазећи од уставног одређења о потпуној надлежности савезне државе (СРЈ) у погледу уређивања одбране и безбедности земље и о томе да се о Војсци Југославије доноси посебан савезни закон, Законом о одбрани и Законом о Војсци Југославије, у оквиру начелних уставних одређења, уређена су бројна питања и односи који се тичу правног положаја Војске Југославије. Тако, Закон о одбрани (као системски закон у области одбране) садржи правне норме којима се, у основи, опредељују: Војска Југославије као субјекат одбране; статус Војске Југославије као главне оружане силе и носилац оружане борбе и свих облика оружаног супротстављања непријатељу; однос Војске Југославије према другим субјектима одбране; основе о начину попуне Војске Југославије и обавезе Војске Југославије у вези са применом међународног права. Законом о Војсци Југославије (као специјалним законом) наведене правне норме су детаљније разрађене и прецизно су уређена сва друга питања и односи везани за организацију, попуну и све остало што опредељује правни положај Војске и њених припадника.

У овом чланку аутор обрађује сва та питања. Осим оних који су предмет регулативе Устава и Закона о одбрани, а у контексту с њима, разматра и питања која су предмет регулативе Закона о Војсци Југославије, а односе се на: организацију (појам, задаци, организациона структура, командовање, састав, служба у Војсци, чинови) и попуну Војске (начин попуне, мобилизација, пријем у професионалну војну службу, попуна резервног састава Војске).

Војска Југославије је уставно-правна институција. Основна конститутивно-организациона опредељења Војске Југославије садржана су у VIII одељку (чл. 133. до 138) Устава СРЈ („Службени лист СРЈ“,

бр. 1/92).¹ Пре свега, Уставом је утврђено да „Савезна Република Југославија има Војску Југославије која брани суверенитет, територију, независност и уставни поредак“ (подвукао П.П.). То основно опредељење праћено је уставним одређењем да „Војска Југославије може бити у служби међународне организације по одобрењу Савезне владе“ (чл. 133, ст. 2. Устава СРЈ).

Поред наведених одредаба (које се могу назвати конститутивним) и одредаба да се о Војсци Југославије доноси посебан савезни закон,² Устав садржи и друге одредбе којима се, у основи, детерминише организација и правни положај Војске Југославије, као што су одредбе о: саставу Војске Југославије; командовању Војском Југославије и Врховном савету одбране; постављењима, унапређењима и разрешењима у Војсци Југославије и војним правосудним органима; испуњавању војне обавезе грађана и установљавању војних правосудних органа.³

У вези са саставом Војске Југославије, Уставом су утврђена основна опредељења из којих произилази:

- а) да Војску Југославије сачињавају југословенски држављани;
- б) да се Војска Југославије састоји од сталног и резервног састава;
- в) да стални састав Војске Југославије сачињавају професионални војници и војници на служењу војног рока.⁴

Начелно је опредељење у Уставу СРЈ (чл. 135, ст. 1) да „Војском Југославије у рату и миру командује председник Републике у складу са одлукама Врховног савета одбране“.⁵ С обзиром на такав систем командовања Војском, Уставом се, истовремено, конституише Врховни савет одбране и одређује његов састав, који чине председник Републике (СРЈ) и председници република чланица СР Југославије.⁶

Постављења, унапређења и разрешења у Војсци и војним правосудним органима Уставом су стављена у делокруг председника Републике; њих председник Републике решава самостално (не захтева се претходно доношење одлуке Врховног савета одбране). Уставом се, наиме, предвиђа да председник Републике: поставља, унапређује и разрешава официре Војске Југославије одређене савезним законом; поставља и разрешава председника, судије и судије поротнике војних судова и војне тужиоце.⁷

¹ Одредбе Устава СРЈ које се односе на Војску Југославије битно се разликују од одредаба Устава СФРЈ из 1974. године о оружаним снагама СФРЈ, односно о Југословенској народној армији (видети чл. 240. истог устава).

² Чл. 134, ст. 4. Устава СРЈ.

³ Чл. 134 до 138. Устава СРЈ.

⁴ Видети о саставу Војске према Закону о Војсци Југославије.

⁵ Неопходна нормативно-правна прецизирања у вези с командовањем Војском учињена су Законом о одбрани („Службени лист СРЈ“, бр. 67/93, 24/94 и 43/94) и (нарочито) Законом о Војсци Југославије („Службени лист СРЈ“, бр. 67/93, 24/94 и 43/94). Видети: чл. 40. Закона о одбрани, чл. 3. до 6. Закона о Војсци Југославије.

⁶ О Врховном савету одбране видети чл. 41. Закона о одбрани.

⁷ Надлежност председника Републике, начелника Генералштаба и савезног министра за одбрану везана за решавање постављења, унапређења и разрешења, као и за друге односе у служби у Војсци, прецизно је утврђена Законом о

Уставом се утврђује да је војна обавеза општа и да се испуњава на начин одређен савезним законом.⁸ „Грађанину који због верских разлога савести не жели да испуни војну обавезу под оружјем, омогућиће се да војну обавезу у Војсци Југославије испуни без оружја или у цивилној служби, у складу са савезним законом“.⁹

У вези с установљавањем војних правосудних органа уставним одредбама се опредељује: а) да се војни судови и војни тужиоци установљавају савезним законом, и б) да су војни судови независни и да суде на основу савезних закона.¹⁰

Законско уређивање одбране и безбедности СР Југославије у надлежности је савезне државе (дакле, СР Југославије). Опредељивањем надлежности савезне државе у погледу надлежности законског уређивања одбране земље и њене безбедности Уставом се, истовремено, опредељује и њена надлежност у погледу законског уређивања Војске Југославије. Уставом је одређено и то да се о Војсци Југославије донесе посебан савезни закон.¹¹

Војсци Југославије (одредбама садржаним у глави XII – Надлежност за решавање о односима у служби и за доношење других аката, чл. 151. до 158). Према одредбама тог закона (чл. 151, 152, 153, и 158):

а) *председник Републике*: 1) унапређује у почетне чинове професионалне и резервне официре; 2) унапређује официре у чин генерал-мајора и виши чин; 3) решава о премештајима, стању у служби, пријему у професионалну војну службу и престанку службе генерала; 4) поставља официре чина пуковника на дужност за коју је формацијом утврђен чин генерала;

б) *начелник Генералштаба и старешине јединица, односно установа које он одреди*: 1) унапређује у почетни чин професионалног подофицира; 2) унапређују професионалне и резервне подофицире и официре закључно са чином пуковника; 3) решавају о пријему у Војсци резервних подофицира и резервних официра закључно са чином пуковника; 4) постављају и премештају професионалне подофицире и официре закључно са чином пуковника и решавају о служби тих лица; 5) решавају о распоређивању професионалних припадника Војске на дужности ван Војске, с тим што се распоређивање у Савезно министарство за одбрану обавља на захтев или уз сагласност савезног министра за одбрану, односно старешине кога он овласти; 6) решавају о престанку службе у Војсци професионалних подофицира и официра закључно са чином пуковника; 7) решавају о пријему у службу, постављењу, одређивању плате, престанку службе у Војсци и другим односима у служби цивилних лица у Војсци;

в) *савезни министар за одбрану* решава односе у служби професионалних војника и цивилних лица распоређених у Савезном министарству за одбрану и јединице и установе које су њему потчињене и то: 1) унапређује професионалне и резервне подофицире и официре закључно са чином пуковника; 2) поставља и премешта професионалне подофицире и официре закључно са чином пуковника и решава о служби тих лица; 3) решава о престанку службе у Војсци професионалних подофицира и официра закључно са чином пуковника; 4) решава о пријему у службу, постављењу, одређивању плате, престанку службе у Војсци и другим односима у служби цивилних лица у Војсци.

⁸ О војној обавези видети: чл. 21. Закона о одбрани; чл. 279. до 336. Закона о Војсци Југославије.

⁹ Чл. 137, ст. 2. Устава СРЈ.

¹⁰ Чл. 138. Устава СРЈ.

¹¹ О надлежности СРЈ за доношење закона у области одбране земље и њене безбедности (закона којима се уређује одбрана и безбедност земље, односно Војска Југославије) видети: чл. 77, т. 7. и 12, и чл. 134, ст. 4. Устава СР Југославије.

Пошто је према одредбама Устава СРЈ, савезна држава (Савезна Република Југославија) надлежна за законско уређивање (за доношење закона) у области одбране и безбедности земље, савезним законима – Законом о одбрани (даље: ЗОО) и Законом о Војсци Југославије (даље: ЗОВЈ) – уређена су бројна права и дужности субјеката одбране, односно питања и односи који су у функцији система одбране земље и њене безбедности. Тиме су створена одговарајућа законодавна правна правила о понашању и правном положају свих носилаца задатака и послова одбране земље (дакле, свих субјеката одбране), па и Војске Југославије.

Војска Југославије према Закону о одбрани

У систему одбране земље Војска Југославије, поред осталих субјеката одбране, има посебну улогу и значај. Отуда потреба да се нека питања њеног правног положаја – и поред тога што је о њој донесен посебан закон (Закон о Војсци Југославије) – уреде Законом о одбрани (као системским законом), чије основне одредбе садрже одређене (неопходне) правне норме које се тичу статуса (правни положај) Војске Југославије и њених функција у систему одбране земље. Ради се о правним нормама (одредбе) којима се, у основи, опредељују:

- Војска Југославије као субјект одбране;
- статус Војске Југославије као главне оружане силе и носиоца оружане борбе и свих облика оружаног супротстављања непријатељу;
- однос Војске Југославије према другим субјектима одбране;
- основе о начину попуње Војске Југославије;
- обавезе Војске Југославије у вези с применом међународног права.

Према Закону о одбрани (већ у чл. 1) – када се одређује да се њиме уређују права и дужности субјеката одбране – међу субјектима одбране, чија се права и дужности њима уређују, на другом месту (одмах иза грађана) налази се Војска Југославије. Такав нормативно-правни третман Војске произилази из њене фактичке улоге и значаја у систему одбране земље и њене безбедности, а таква улога и њен значај изражавају се – како то произилази из уставног одређења – њеним основним и (рекло би се) јединим задатком – да брани суверенитет, територију, независност и уставни поредак. Тиме се Војска карактерише као један од веома значајних субјеката одбране земље. Наглашавањем таквог значаја не умањује се улога и значај осталих субјеката у систему одбране: грађана, савезних органа и организација, органа и организација република чланица СРЈ и јединица локалне самоуправе, организација које обављају јавну службу или делатност, предузећа и других правних лица. Напротив, сви ти субјекти одбране, чија се права и дужности, такође уређују Законом о одбрани (чл. 1), сваки у свом делокругу,

заједно с Војском, имају важну улогу и задатке у одбрани земље (у одбрани: суверенитета, територије, независности и уставног поретка земље).

Значај Војске Југославије као субјекта одбране, поред наведеног, наглашава се и због тога што је она главна оружана сила и носилац оружане борбе и свих других облика оружаног супротстављања непријатељу. Као таква, Војска има задатак да обједињава све учеснике у оружаној борби и да командује свим борбеним дејствима.¹²

Јединице и органи унутрашњих послова могу, у случају непосредне ратне опасности, ратног стања или ванредног стања, бити употребљени за обављање борбених задатака, односно вођење борбе или оружаног отпора. Кад су, у тим околностима, јединице и органи унутрашњих послова употребљени за обављање борбених задатака потчињавају се – за време док те задатке обављају – старешини Војске Југославије који командује борбеним дејствима.¹³

Поред тога што је главна оружана сила и носилац борбе и свих других облика оружаног супротстављања непријатељу, и што обједињава учеснике у оружаној борби и командује свим борбеним дејствима, Војска Југославије има и посебне задатке везане за друге субјекте одбране земље: грађане, предузећа и друга правна лица. Тако Војска Југославије има одређену улогу и задатке у оквиру организовања и припремања грађана за оружану борбу и друге облике оружаног отпора, који се организују и спроводе у јединицама и установама Војске Југославије и јединицама и органима унутрашњих послова.¹⁴

Војска Југославије има и одређене ингеренције у погледу извршавања материјалне обавезе грађана, предузећа и других правних лица за потребе Војске. Тако, на пример, старешина Војске на положају команданта батаљона, њему равном или вишем положају може, под условима утврђеним Законом,¹⁵ захтевати од надлежног подручног органа да нареди грађанима, односно предузећима и другим правним лицима, извршавање одређене материјалне обавезе за потребе Војске, односно може, ако услед ратних услова надлежни подручни орган није у могућности да обавља своју функцију, непосредно да нареди испуњавање такве обавезе.¹⁶

У основним одредбама Закона о одбрани садржане су, поред осталих, и одредбе о попуни јединица и установа Војске у миру и рату. Из тих одредаба произилази:

а) да се јединице и установе Војске Југославије, у миру и рату, попуњавају:

- војним обвезницима из сталног састава,
- добровољцима,

¹² Чл. 16. ЗОО-а.

¹³ Чл. 17. истог закона.

¹⁴ Чл. 15. ЗОО-а.

¹⁵ Чл. 27. и 39. ЗОО-а.

¹⁶ О материјалној обавези грађана, односно предузећа и других правних лица, видети: чл. 26, 27, 29. и 30. ЗОО-а.

- материјалним средствима из ратних резерви,
- материјалним средствима из пописа;

б) да се резервни састав јединица и органа унутрашњих послова попуњава војним обвезницима.¹⁷

„Међународни уговори који су потврђени и објављени у складу са уставом и општеприхваћена правила међународног права саставни су део унутрашњег правног поретка“.¹⁸ Полазећи од тих уставних начела, Законом о одбрани (чл. 19) утврђена је обавеза Војске у погледу примене правила међународног ратног и међународног хуманитарног права. Утврђено је, наиме, да се Војска, односно њени припадници који учествују у оружаном борби, у свим околностима, придржавају правила:

- међународног ратног права, и
- међународног хуманитарног права (правила о хуманом поступању са рањеним и заробљеним непријатељем и о заштити цивилног становништва).

Закон о Војсци Југославије

Следствено уставном одређењу да се о Војсци донесе посебан савезни закон, уследило је доношење Закона о Војсци Југославије. Пре доношења тог закона материја која је предмет његове регулативе била је (у целини или делимично) уређена у *седам* савезних закона: Закону о служби у оружаним снагама;¹⁹ Закону о војној обавези;²⁰ Закону о здравственом осигурању војних осигураника;²¹ Закону о пензијском и инвалидском осигурању војних осигураника;²² Закону о додатку на децу и другим облицима дечје заштите деце војних осигураника;²³ делимично Законом о општенародној одбрани²⁴ и Законом о средствима и финансирању ЈНА.²⁵ Сви ти закони, осим Закона о средствима и финансирању ЈНА, престали су да важе даном ступања на снагу Закона о Војсци Југославије, а Законом о општенародној одбрани – даном ступања на снагу Закона о одбрани.²⁶ Закон о средствима и финансирању ЈНА престао је да важи даном ступања на снагу Закона о имовини СР Југославије.²⁷

У наведеним законима веома су детаљно уређивани односи који су предмет њихове регулативе. Дакле, уређивана су и она питања и односи који, према објективним критеријумима и номотетичким правилима, не би требало да се уређују законом, већ одговарајућим подзаконским

¹⁷ Чл. 18. ЗОО-а.

¹⁸ Чл. 16. Устава СРЈ.

¹⁹ „Службени лист СФРЈ“, бр. 7/85, 20/89, 40/89, 26/90, и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93 и 50/93.

²⁰ „Службени лист СФРЈ“, бр. 64/85, 26/89 и 30/91.

²¹ „Службени лист СФРЈ“, бр. 13/72, 67/73, 58/76 и 63/90.

²² „Службени лист СФРЈ“, бр. 7/85, 74/87 и 20/89.

²³ „Службени лист СФРЈ“, бр. 58/76 и 7/85.

²⁴ „Службени лист СФРЈ“, бр. 21/82 и 35/91.

²⁵ „Службени лист СФРЈ“, бр. 53/84 и 57/89.

²⁶ Чл. 363. ЗОВЈ; чл. 87. ЗОО-а.

²⁷ „Службени лист СРЈ“, бр. 41/93 и 24/94.

правним актом. За разлику од тих закона, Закон о Војсци Југославије, у погледу обухватности материје која се њиме уређује, био је знатно рестриктивнији. Његовом регулативом обухваћена су само питања и односи који, према својој природи, треба да буду уређени законом. При томе, створен је правни основ за подзаконску регулативу начина остваривања тих питања и односа (да се, дакле, подзаконским правним актима уреди начин спровођења његових одредаба). Но, и поред таквог приступа у опредељивању садржаја, Закон о Војсци Југославије, по обухвату и структури материје која се њиме уређује, релативно је обиман. Материја која чини његов садржај распоређена је (систематизована) у: седам делова, двадесет глава (са више поглавља у оквиру сваке главе) и 364 члана.

Организација Војске

Правни основ за организацију Војске Југославије налази се у Уставу СР Југославије. Полазећи од тог основа, Законом о Војсци Југославије, а делимично и Законом о одбрани (али само у основним поставкама) ближе је уређена организација Војске. Тим законима се, пре свега, опредељује појам Војске и одређују њени задаци. Потом се Законом о Војсци Југославије (у делу који се односи на организацију Војске), прецизније и детаљније уређују: организациона структура Војске (њена подела на видове, родове, службе, врсте и специјалности); командовање Војском (функције у вези с тим председника Републике и начелника Генералштаба); састав Војске и служба у њој; однос лица на служби у Војсци; обављање дужности старешине у Војсци; војна заклетва и чинови у Војсци.

Појам Војске Југославије, у основи је опредељен Законом о одбрани. Према одредбама тог закона, Војска Југославије је „главна оружана сила и носилац оружане борбе и свих других облика оружаног супротстављања непријатељу“. Опредељивањем њених основних задатака, Законом о Војсци Југославије (чл. 1) утврђено је да је Војска Југославије „оружана снага која брани суверенитет, територију, независност и уставни поредак Савезне Републике Југославије“. При томе се посебно наглашава (чл. 1 став 2) да се Војска организује у мирнодопске и ратне јединице и установе.

У вези с тим, дакле, појмом и задацима Војске Југославије у контексту одредаба два наведена закона и, одредаба Устава може се закључити:

а) да је Војска главна организована оружана сила (снага) и носилац оружане борбе и свих других облика оружаног супротстављања непријатељу;²⁸

²⁸ Приликом детерминисања појма Војске као оружане организације у Закону о одбрани је употребљен израз „сила“, а у Закону о Војсци Југославије – „снага“. При томе се не ради о суштинској, већ о терминолошкој разлици у изражавању тог појма.

б) да је основни и једини задатак Војске да брани суверенитет, територију, независност и уставни поредак СР Југославије.

Организациона структура Војске

Организациону структуру Војске чине: *видови, родови, службе, врсте и специјалности* (чл. 2. ЗОВЈ). У ствари, то су организациони облици на које је подељена Војска Југославије. Наиме, Војска се, пре свега, дели на видове: Копнена војска, Ратно ваздухопловство и против-ваздушна одбрана и Ратна морнарица.

Видови Војске се деле на родове и службе, које одређује председник Републике, а родови и службе, који су структурирани у оквиру одређених видова, деле се на врсте и специјалности које одређује начелник Генералштаба Војске Југославије.

Командовање Војском

Начела о командовању

Командовање у Војсци се заснива на начелима *јединства командовања* у погледу:

- употребе снага и средстава,
- једностарешинства и обавезе извршавања одлука,
- заповести и наређења старешине.²⁹

Председник Републике у функцији командовања Војском

Уставно је одређење да Војском Југославије у рату и у миру командује председник Републике, у складу с одлукама Врховног савета одбране. Разрађивањем и прецизирањем тих уставних одређења, Законом о Војсци Југославије (чл. 4) утврђене су функције (овлашћења и задаци) председника Републике у командовању Војском. Тако, према одредбама тог закона, а у складу с одлукама Врховног савета одбране, председник Републике:

1. утврђује основе унутрашње организације, развоја и опремања Војске;
2. утврђује систем командовања у Војсци и прати спровођење система командовања;
3. одлучује о употреби Војске и одобрава план употребе Војске;
4. прописује и наређује мере приправности Војске у случају непосредне ратне опасности, ратног стања или ванредног стања;
5. даје смернице за предузимање мера за припрему мобилизације и наређује мобилизацију Војске;
6. доноси основна правила и друге акте који се односе на употребу Војске;

²⁹ Чл. 3. ЗОВЈ.

7. доноси правила којима се уређују унутрашњи ред и односи у вршењу војне службе;

8. обавља и друге послове командовања Војском у складу са савезним законом.³⁰

У вршењу функција командовања Војском председник Републике доноси одговарајућа акта, и то у облику: *наредби, наређења и одлука*.

Начелник Генералштаба у остваривању командовања Војском

Генералштаб Војске Југославије се опредељује као *највиши стручни и штабни орган* за припрему и употребу Војске у миру и рату (чл. 5 ст. 1. ЗОВЈ).

(1) Законом (чл. 5 ст. 2) утврђује се да начелник Генералштаба, у складу с основама организације, развоја и формације Војске и актима председника Републике:

1. утврђује организацију, план развоја и формацију команди, јединица и установа Војске;

2. утврђује план регрутовања и попуне Војске и бројни распоред регрута у Војсци;

3. доноси прописе о обуци Војске;

4. утврђује планове школовања и усавршавања професионалних и резервних војних старешина;

5. обавља и друге послове утврђене Законом о Војсци Југославије.

(2) У остваривању функција из свог делокруга, које се односе на извршавање аката које доноси председник Републике, послове командовања Војском и друге послове утврђене Законом о Војсци Југославије, начелник Генералштаба доноси: *правила, наредбе, наређења, упутства и друга акта*.

(3) Старешине командују јединицама и установама Војске у складу са Законом о Војсци Југославије и актима командовања претпостављених старешина.³¹

Састав Војске

Преузимањем уставних одредаба, Законом о Војсци Југославије (чл. 7) утврђује се да Војску сачињавају *стални и резервни састав*, односно да стални састав сачињавају *професионални војници и војници на служењу војног рока*. Даље се тим законом (чл. 7 ст. 3-5) детерминише појам:

– *професионалних војника* (професионални официри, професионални подофицири, официри по уговору, подофицири по уговору и војници по уговору);

³⁰ Видети о делокругу председника Републике у области одбране.

³¹ Систем командовања у Војсци утврђује председник Републике (видети о председнику Републике у функцији командовања Војском).

– *професионалних припадника* (професионални војници и цивилна лица на служби у Војсци и војним јединицама и војним установама Савезног министарства за одбрану); и

– *резервног састава Војске* (резервни официри, резервни подофицири, војници у резерви и жене – војни обвезници).

На основу одредаба Устава и ЗОВЈ, Војска Југославије се састоји од две компоненте:

а) *сталног састава*, који сачињавају – *професионални војници*: професионални официри, професионални подофицири, официри по уговору, подофицири по уговору и војници по уговору, и *војници на служењу војног рока*;

б) *резервног састава*, који чине: резервни официри, резервни подофицири, војници у резерви и жене – војни обвезници.

Истовремено, *припадници Војске су*:

– *професионални војници* (професионални официри, професионални подофицири, официри по уговору, подофицири по уговору и војници по уговору),

– *цивилна лица на служби* у Војсци и војним јединицама и војним установама Савезног министарства за одбрану (цивилна лица у Војсци).

Служба у Војсци

(1) Службом у Војсци сматра се обављање војних и других дужности у сталном и резервном саставу.³² Такође, службом у Војсци сматра се и обављање војних и других дужности, које обављају професионални припадници Војске,³³ распоређени актом надлежног органа, у Савезном министарству за одбрану, другом државном органу, предузећу или другој организацији.³⁴

(2) Службу у Војсци могу да обављају само југословенски држављани. Изузетно, у рату, ту службу могу да обављају и лица која немају југословенско држављанство ако ступе у Војску као добровољци.³⁵

(3) Лица на служби у Војсци су: војна лица и цивилна лица.³⁶

Војним лицима (према Закону о Војсци Југославије) сматрају се:

– професионални војници,³⁷

– војници на служењу војног рока,

– студенти војних академија,

– ученици средњих школа,

– слушаоци школа за резервне официре, и

– лица у резервном саставу³⁸ док се налазе на војној дужности у

Војсци.

³² Видети о сталном и резервном саставу Војске.

³³ Видети о професионалним припадницима Војске.

³⁴ Чл. 8, ст. 2. ЗОВЈ.

³⁵ Чл. 8, ст. 3. ЗОВЈ.

³⁶ Видети о цивилним лицима на служби у Војсци.

³⁷ Видети о професионалним војницима (стални састав Војске).

³⁸ Видети о резервном саставу Војске.

(4) Према Закону о Војсци Југославије (чл. 10), односи између лица на служби у Војсци могу бити двојаки: односи у служби и односи према чиновима и дужностима.

Односи у служби могу бити односи између претпостављеног и потчињеног. Претпостављени је лице на служби у Војсци које командује војном јединицом или војном установом, односно лицима на служби у војној јединици или војној установи.

Односи према чиновима и дужностима су односи између старијег и млађег. Старији је лице које има виши чин. Ако су лица истог чина или су без чина, онда је старије лице које је на вишој дужности.

(5) Дужност старешине у Војсци обавља војно лице које има чин.³⁹ Изузетно, то може да буде и лице које нема чин. Оно у том случају, има звање према дужности коју обавља.⁴⁰

(6) Војна лица, приликом ступања у Војску полажу заклетву, која гласи: „Ја (име и презиме) заклињем се чашћу и животом да ћу бранити суверенитет, територију, независност и уставни поредак Савезне Републике Југославије“ (чл. 12. ЗОВЈ).⁴¹

Чинови у Војсци

У Војсци постоје следећи чиновни:

1. за војнике – разводник, десетар и млађи водник;
2. за слушаоце школа за резервне официре – разводник, десетар, млађи водник и водник;
3. за ученике средњих војних школа – разводник, десетар и млађи водник;
4. за студенте војних академија – водник I класе и старији водник;
5. за подофицире – водник, водник I класе, старији водник, старији водник I класе, заставник и заставник I класе;
6. за официре:
 - а) у свим родовима и службама, осим поморства – потпоручник, поручник, капетан, капетан I класе, мајор, потпуковник, пуковник, генерал-мајор, генерал-потпуковник, генерал-пуковник и генерал армије;
 - б) у поморству – потпоручник, поручник корвете, поручник фрегате, поручник бојног брода, капетан корвете, капетан фрегате, капетан бојног брода, контраадмирал, вицеадмирал, адмирал и адмирал флоте.⁴²

³⁹ Видети о чиновима у Војсци.

⁴⁰ Чл. 11. ЗОВЈ.

⁴¹ „Текст заклетве коју војна лица полажу при ступању у Војску лишен је свих идеолошких обележја и сведен на обавезу заштите вредности предвиђених Уставом“ (из образложења Предлога закона о Војсци Југославије; „Војска“, бр. 59, Београд, 8. јул 1993, стр. 24).

⁴² Прописана права и обавезе официре у поморству изједначавају са официрима у осталим родовима и службама. Тако иста права и обавезе имају: поручник и поручник корвете; капетан и поручник фрегате; капетан I класе и поручник бојног брода; мајор и капетан корвете; потпуковник и капетан фрегате; пуковник и капетан бојног брода; генерал-мајор и контраадмирал; генерал-потпуковник и вицеадмирал; генерал-пуковник и адмирал; генерал-армије и адмирал флоте (чл. 13, ст. 2. ЗОВЈ).

Законодавством о одбрани (Закон о одбрани и Закон о Војсци Југославије) уређена су основна питања попуне Војске, с тим што је остављено да се поједина питања додатно уреде одговарајућим подзаконским прописима.⁴³ Основе о начину попуне Војске утврђене су Законом о одбрани, а детаљнију регулативу о томе садржи Закон о Војсци Југославије (чл. 14. до 29). Управо ће, у контексту одредаба тих закона, нарочито Закона о Војсци Југославије, бити обрађена одређена питања која се односе на попуњу Војске.

(1) Уставно је одређење да Војску Југославије сачињавају југословенски држављани.⁴⁴ Полазећи од тог уставно-правног основа, Законом о Војсци Југославије (чл. 14) прописује се основ, односно правни инструменти (акти) на основу којих југословенски држављани ступају у Војску. То су: акта овлашћених органа о упућивању у Војску по основу војне обавезе⁴⁵ и акта о пријему у војну службу, односно у војну школу.⁴⁶

(2) Како произилази из одредаба Закона о одбрани (чл. 18) јединице и установе Војске попуњавају се: а) људством из сталног састава и људством из резервног састава;⁴⁷ б) материјалним средствима из ратне резерве и пописа (пописана материјална средства) за потребе Војске.⁴⁸ Јединице и установе Војске, попуњавају се према плановима попуне.⁴⁹

Војска се за време ратног стања, непосредне ратне опасности или ванредног стања може попуњавати и добровољцима. У вези с тим, добровољцима се сматрају лица која не подлежу војној обавези, као и војни обвезници који немају ратни распоред. Добровољци се, у погледу права и дужности, изједначавају с војним лицима.

(3) Органи који одлучују о попуни Војске, односно њених јединица и установа, према Закону о Војсци Југославије (чл. 16), јесу: председник Републике, начелник Генералштаба или старешина кога он овласти,

⁴³ Подзаконским актима се уређују, на пример: припремање и извршавање мобилизације – прописе доноси Савезна влада (чл. 20. ЗОВЈ); начин и услови пријема у службу лица у резервном саставу која испуњавају опште услове за пријем у професионалну војну службу (видети: о условима за пријем у професионалну војну службу, чл. 21. ЗОВЈ) – прописе доноси савезни министар за одбрану (чл. 22, ст. 4. и 5. ЗОВЈ); услове и начин пријема за професионалног официра и унапређивања у чин потпоручника професионалних подофицира који су ванредним школовањем завршили војну академију или стекли одговарајућу високу стручну спрему за рад, односно службу којој припадају – прописе доноси савезни министар за одбрану (чл. 23. ЗОВЈ); начин и услове пријема лица у службу у Војсци по уговору на одређено време – прописе доноси савезни министар за одбрану (чл. 24, ст. 3. ЗОВЈ).

⁴⁴ Видети о уставно-правном положају Војске Југославије.

⁴⁵ Видети о војној обавези (о војнотериторијалним органима одговорним за остваривање војне обавезе, упућивању регрута на служење војног рока, позивању војних обвезника у вези с извршавањем војне обавезе и др.).

⁴⁶ Видети о пријему у професионалну војну службу.

⁴⁷ Видети о сталном, односно резервном саставу Војске.

⁴⁸ Видети о материјалној обавези грађана и предузећа и других правних лица.

⁴⁹ Те планове доноси начелник Генералштаба Војске Југославије (видети о његовом делокругу у остваривању командовања Војском).

савезни министар за одбрану или старешина кога он овласти и надлежни војнотериторијални орган (војни одсек, односно војни округ).

1. *Председник Републике*: распоређује генерале (војна лица с чиновима генерала свих нивоа) и старешине на дужности за које је формацијом утврђен чин генерала. Тим законским решењима остварују се уставна одређења према којима председник Републике „поставља, унапређује и разрешава официре Војске Југославије одређене савезним законом“.

2. *Начелник Генералштаба* (или старешина кога он овласти) распоређује: друге официре (официре ниже од чина генерала: потпоручнике, поручнике, капетане, капетане I класе, мајоре, потпуковнике и пуковнике), подофицире (воднике, воднике I класе, старије воднике, старије воднике I класе, заставнике и заставнике I класе) и војнике.

3. *Савезни министар за одбрану* (или старешина кога он овласти) распоређује официре чина нижег од чина генерала, подофицире и војнике у Савезном министарству за одбрану.

4. *Надлежни војнотериторијални орган*, према утврђеним критеријумима попуне Војске,⁵⁰ попуњава јединице и установе: војним обвезницима и материјалним средствима из пописа (пописана материјална средства).

(4) *Ванредна попуна Војске*. У условима умањене мирнодопске попуне, Војска или њени поједини делови, може се попуњавати позивањем лица из резервног састава (ванредна попуна). Лица из резервног састава, која су позвана у Војску по основу ванредне попуне Војске, могу се задржати у Војсци до два месеца у току једне године.⁵¹

Мобилизација Војске

(1) Уопштено, мобилизација је „радња којом се субјекти одбране покрећу да извршавају конкретне обавезе у одбрани земље или припремама за то...“⁵² Правне норме о мобилизацији садрже Закон о одбрани и Закон о Војсци Југославије. Законом о одбрани се мобилизација уређује у општем смислу; његовим одредбама се обухватају сви субјекти одбране, па и Војска Југославије. Међутим, Законом о Војсци Југославије, у контексту општих правила о мобилизацији, уређује се само мобилизација Војске, с обзиром на њену специфичност као субјекта одбране земље, па тиме и њену попуну путем мобилизације. Отуда је, мобилизација Војске посебна радња коју, у вези с њеном употребом, у оквиру одлука Врховног савета одбране, предузима председник Републике. Дакле, за разлику од опште мобилизације, коју наређује Савезна влада,⁵³ мобилизацију Војске наређује председник

⁵⁰ Те критеријуме утврђује Савезна влада (видети о делокругу Савезне владе у области одбране).

⁵¹ Чл. 16, ст. 4. ЗОВЈ.

⁵² Образложење Предлога закона о одбрани, „Војска“, бр. 60, Београд, 15. јул 1993, стр. 26.

⁵³ Видети о делокругу Савезне владе у области одбране.

Републике,⁵⁴ према одлукама Врховног савета одбране.⁵⁵ Одлука Врховног савета одбране, а на основу ње наредба председника Републике о мобилизацији Војске, уследиће, као и општа мобилизација, у случају непосредне ратне опасности, ратног стања или ванредног стања.⁵⁶

Законом о одбрани (чл. 12) утврђено је опште правило којим се одређује да мобилизацијом одређени субјекти одбране (међу којима и Војска Југославије) „из мирнодопске организације и стања прелазе на ратну организацију, услове рада и стање за вођење рата“. Прецизирањем те одредбе у односу на мобилизацију Војске, Законом о Војсци Југославије (чл. 17, ст. 2) одређује се да мобилизацијом Војска прелази на ратну организацију и формацију и доводи се у стање приправности и готовости за борбена дејства по предвиђеном плану.

(2) Мобилизација Војске организује се према плану мобилизације, а извршава према мобилизацијским плановима (чл. 18. ЗОВЈ). Врста мобилизације Војске, као код опште мобилизације, одређује се према обиму и начину оглашавања. Према обиму, мобилизација Војске може бити *општа и делимична*, а према начину оглашавања – *јавна и тајна*. Општа мобилизација обухвата све ратне јединице и установе, а делимична – одређене ратне јединице и установе.

(3) Поред мобилизације у условима стања угрожености одбране земље и њене безбедности (у случају ратног стања, стања непосредне ратне опасности или ванредног стања), одређене јединице и установе Војске могу се мобилисати и у миру, и то према њиховој ратној организацији и формацији. Мобилизација у миру може се вршити ради:

- проверавања мобилизацијске спремности и борбене готовости Војске;

- обуке ратних јединица и установа; и
- учешћа у заштити од елементарних непогода или других несрећа.

За разлику од мобилизације Војске у условима стања угрожености одбране и безбедности земље, мобилизацију у миру наређује начелник Генералштаба, односно старешине јединица и установа које он овласти.⁵⁷

Пријем у професионалну војну службу

(1) У професионалну војну службу може бити примљен југословенски држављанин који испуњава одређене (прецизно утврђене) услове, као што су:

1. да је здравствено способан за службу у Војсци;
2. да има прописану стручну спрему;
3. да није осуђиван за кривично дело на безусловну казну затвора од најмање шест месеци;

⁵⁴ Видети о делокругу председника Републике код опште мобилизације.

⁵⁵ Видети о функцијама Врховног савета одбране.

⁵⁶ Видети о стањима угрожености одбране земље и њене безбедности.

⁵⁷ Чл. 19. ЗОВЈ.

4. да се против њега не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности;

5. да је одслужио војни рок или на други начин регулисао обавезу служења војног рока.

Професионални војник (професионални официр, професионални подофицир, официр по уговору, подофицир по уговору и војник по уговору) прима се у војну службу према потреби службе, у оквиру места предвиђених формацијом.

(2) Професионални војник се прима у војну службу на основу акта надлежног органа, односно уговора о пријему, а даном ступања у службу, *на основу акта надлежног органа, односно уговора о пријему*, југословенски држављанин који се прима у службу постаје професионални војник.

Основни начин пријема у професионалну војну службу јесте: унапређивање студената војних академија и ученика средњих војних школа и пријем по уговору. *Студент војне академије* се даном завршетка школовања унапређује у чин потпоручника, и од тада постаје професионални официр. Ученик средње војне школе, даном завршетка школовања, унапређује се у чин водника, и од тог дана постаје професионални подофицир. Лице из резервног састава, које испуњава опште услове за пријем у професионалну војну службу, може бити примљено у професионалну војну службу и унапређено у одговарајући чин професионалног официра, односно професионалног подофицира, зависно од степена стручне спреме и временаведеног на радном месту одговарајућег степена стручне спреме. *Професионални подофицир*, који је ванредним школовањем завршио војну академију или стекао одговарајућу високу стручну спрему за род, односно службу којој припада, може се, под условима и на начин утврђеним посебним прописом,⁵⁸ примити за професионалног официра актом о унапређењу у чин потпоручника.⁵⁹ Југословенски држављанин, који испуњава опште услове може бити примљен у службу у Војсци на одређене дужности, према уговору на одређено време. Уговором о пријему у професионалну војну службу утврђује се: чин, дужност, место службовања и трајања службе, а могу се утврдити и друга права и обавезе (чл. 24. ЗОВЈ).⁶⁰

Лица примљена у службу по уговору на одређено време не могу бити унапређивана по правилима која важе за професионалне официре и професионалне подофицире. Међутим, нема правних сметњи да се, приликом поновног закључивања уговора о пријему у војну службу истог лица „уговори виши чин“.⁶¹ Лице коме престане служба по уговору може бити унапређено у чин резервног официра, односно резервног подофицира, који је имало за време те службе, ако је имало

⁵⁸ Тај пропис доноси савезни министар за одбрану.

⁵⁹ Чл. 23. ЗОВЈ.

⁶⁰ Пријем у војну службу по уговору обавља се на начин и под условима одређеним прописом савезног министра за одбрану.

⁶¹ Образложење Предлога закона о Војсци Југославије, *исто*, стр. 24.

повољну оцену у служби. Законом није ограничено време трајања војне службе по уговору на одређено време (оно се утврђује уговором). Али, не постоје правне сметње да лице у служби по уговору на одређено време буде примљено у професионалну војну службу на неодређено време, што зависи од показаних резултата за време службе по уговору на одређено време.⁶²

Попуна резервног састава Војске

(1) Како је утврђено Законом о Војсци Југославије (чл. 26. и 27), резервни састав Војске се попуњава:

а) *војницима у резерви* – њиховим распоређивањем на одговарајуће дужности у резерви;

б) *резервним подофицирима* – унапређивањем војника у резерви у чин резервног подофицира и превођењем професионалних подофицира у резервни састав;

в) *резервним официрима* – унапређивањем резервних подофицира, који су стекли одговарајућу стручну спрему, у чин резервног потпоручника и превођењем професионалних официра у резервни састав.

(2) Изузетно од законског одређења да само југословенски држављанин може бити припадник Војске Југославије, Законом о Војсци Југославије (чл. 28) утврђена је могућност да и лице које није југословенски држављанин може, под одређеним условима, бити у резервном саставу Војске. Наиме, председник Републике може у резервни састав Војске да преведе лице које није југословенски држављанин ако је такво лице, у току службе у Војсци у ратном стању, стекло чин војног старешине. То лице се води у евиденцији као војни старешина са почасним чином. Председник Републике почасни чин може доделити и лицу које није југословенски држављанин и које није служило у Војсци ако то лице има нарочите заслуге.

⁶² Исто, стр. 24.